

Zatvor u kojem živimo

Zatvoriti ljudsko biće u nekoliko kvadratnih metara, kroz mjesec, kroz godine. Nadzirati ga, ponižavati, oteti mu emocije. Zatvor je zlostavljanje. No, ipak neophodan ovom društvu. Mogli bi čak reći da zatvor nije samo emanacija države koja nastoji suzbiti i izolirati »devijantna«, neprilagođena, suvišna ili nepoželjna ljudska bića. Naprotiv, on je sastavni dio društva. Ako bolje razmotrimo mogli bi reći da nije zatvor nastavak društva, već da je društvo produžetak zatvora. Zatvor u kojem su kaznionice samo najuočljiviji i najbrutalniji aspekt sistema, koji nas sve istovremeno pretvara u suučesnike i žrtve, u zatočenike.

Ovaj je tekst kratko putovanje kroz »kvartove i odsjeke« našega svijeta, putovanje koje ne želi biti znanstvena ekspedicija, koje želi samo ukazati na odgovornosti zato što *nepravda posjeduje ime, lice i adresu*.

Ukidanje zatvora nezamislivo je bez ukidanja, ili bolje rečeno destrukcije, sadašnjih društvenih odnosa. Argumentirati ukidanje državne izolacije tvrdnjom da zatvori *nisu uvijek postojali* (budući da su suvremena tvorevina) ne vodi, u najboljem slučaju, nikuda, a u najgorem (kao što se često zbiva) ka kreiranju teorija kojima je cilj reintegracija »devijantnih« pojedinaca u društvo putem alternativnih koercitivnih mjera. Što u suštini znači predlagati nadilaženje zatvora kroz prisilno »reuskladivanje« pojedinca putem njegovog uklapanja u proces kulturnog, moralnog i intelektualnog preodgoja. To jest, definitivnim uništenjem slobodne volje. Moderna je država već učinila mnogo koraka ka tom smjeru i zato joj zasigurno nije potrebna pomoć u obliku demokratskoga abolicionizma. Tamnice, bičevi i sistematične tjelesne kazne (mada nisu potpuno nestale) zamijenjene su suptilnijim metodama prisile čiji je cilj, osim iskupljenje tijela, uništenje uma. Psihijatrizacija zatvorenika, »resocijalizacija« kroz društveni rad, nadzor socijalnog radnika, tehnološki izumi kao elektronska narukvica, sve su to mehanizmi koji slamaju otpor i pretvaraju »devijantnu« osobu u policajca samoga sebe. Uz navedeni koercitivni smjer možemo vrlo lako zapaziti do koje mjere zidovi zatvora stežu čitavo društvo.

Ako poimamo zatvor kao generalizaciju kazne na industrijskom nivou, doživjet ćemo ga kao izraz svojevrsnog političkog i gospodarskog sistema, a ne kao neizbježni element društva. Kad će se njegova evolucija morati prilagoditi novim političkim i gospodarskim uvjetima i potrebama, vlast će ga spremno nadići. U biti, nije se čovjek oslobodio ropstva, mučenja i vješala, već je politika prilagodila svoja koercitivna i kaznena sredstva potrebama proizvodnje (ideološke i tržišne). Što ne podrazumijeva nestanak zatvora. Naprotiv, i povijest nam pokazuje da se koercitivni lanci sve više stežu kako slika »prisile« postaje sve maglovitija i neopipljivija.

Ako krenemo, dakle, od predodžbe da je zatvor uvjetovan *ovim* društvom i da je današnjem sistemu vlasti trenutno neophodan, jasno proizlazi da uništenje zatvora mora pratiti uništenje današnjih društvenih odnosa. [...] Sadašnji ekonomski uvjeti i totalitarni smjer vlasti pretvaraju sve siromahe u potencijalnu buduću »lovinu« za zatvore. Stara izreka »*ako pogriješiš, plati*«, mada prisutna u ideologiji ograničenog građana, u velikoj je mjeri prevladana u činjenicama: *krivicu* ne određuje više samo odabir nezakonitog ili protuzakonitog postupka, nego i jednostavno pripadanje klasi. Zakonodavne spona koje se svakodnevno sve više stežu oko siromaha jasno pokazuju da je siromaštvo inkriminirano i progonjeno, a ne samo djelo. Povećanjem broja siromaha raste i broj krivičnih djela u kaznenom zakonu. U današnjem je društvu lik *kriminalca* gotovo nestao, da bi ustupio mjesto *krivcu*. Zato smo svi mi, stanovnici društva-zatvora, osuđeni na zamjenjivi način truliti iza bodljikave žice: radilo se o kaznionici, centru za azilante, psihijatrijskoj bolnici ili o prognaničkom centru, svejedno. Po toj logici uopće ne izgleda paradoksalno što širenjem nasilja (simptom građanskog planetarnog rata) nije samo nasilje toliko kažnjivo (budući da nije prijetnja nego životna limfa sadašnjeg stanja), koliko sušto *postojati i biti*. Osobe se kažnjavaju i

zatvaraju (a često i eliminiraju) samo zato što su siromašne te nepotrebne proizvodnoj i tržišnoj mašineriji, a ne zato što zaista predstavljaju prijetnju svojim protuzakornim djelovanjem. Zato svakidašnji život u zatvorima, društveni odnosi između zatvorenika, stražara, upravitelja i njihova interakcija ne počiva toliko na prisili koliko na rekonstrukciji onih istih otuđenih društvenih odnosa koji postoje s ove strane rešetki.

Imbecilnost vitezova »ljudskih prava« ističe se tvrdnjom da zatvorska kazna uzrokuje kasnije lošije ponašanja pojedinaca na slobodi. Navedena teza prikazuje zatvor kao školu nasilja i divljaštva. Kroz ove je stavove vidljiv prislan odnos između ovih »dobrih duša« ljudskih prava i sistema koji ih okružuje. Ne ulazi nasilje iz zatvora u društvo, dešava se upravo suprotno: hijerarhijski sistem, zloupotreba vlasti, maskilizam i podčinjenost u odnosima između zatvorenika jednaki su odnosima koji svatko od nas doživljava u društvu-zatvoru. Zatvor samo odražava ono što se nalazi *izvana*. Ako želimo tražiti uzroke otuđenih odnosa u zatvoru, on će postati *sve*, sveukupna egzistencija i ljudska bića kontaminirana zatočenjem. Ako pod zatvorom podrazumijevamo vršenje prisile nad tijelima i umovima, otuđenost osjećaja, nametnutu hijerarhiju i prinudno pokoravanje zakonima (moralnim, pravnim, običajnim), postaje očito da se preživljavanje na koje smo osuđeni odvija unutar jednog zatvora oko kojeg, međutim, ne postoji *izvana*.

Od najranijih godina »civilizirane osobe« počinju služiti svoju kaznu unutar društva-zatvora i na taj način im takav život postane pravilo. Takozvani odgoj u institucijama kao što su obitelj i škola je samo početak doživotne kazne koji nas pretvara istovremeno u zatvorenike i stražare reprodukcije ideologije zatvora. I upravo se na pravilu i ideologiji temelji pasivno prihvaćanje uloge zatvorenika: od malih nogu pojedinac uči podčinjavanje (nazvano *poštivanje*, mada ne podrazumijeva reciprocitet) autoritetu i hijerarhiji. Odnos s roditeljima, s nastavnicima ili sa svećenikom ne uspostavlja se na »prirodan« način, izborom i slobodnom voljom, zato što je *obavezan*. U takvim odnosima ponašanje stražara je nebitno (mogu činiti sve dok igraju dodijeljeni im društvenu ulogu), kao i osjećaji pojedinaca zatvorenika: obiteljski i školski autoritet (ili zajednice, u rijetkim slučajevima kad preživi njen princip) djeluju za njegovu dobrobit, za buduće uključivanje u društvo, da ne počini »greške« i nadasve da mali pojedinac rastući reproducira one iste mehanizme koji su temelj čitave strukture zatvora.

Na ovom principu »dodatne kazne« zapažamo kako se primjenjuje pravna metoda. Nastavnik ili otac ne potpisuje nikakav ugovor sa subjektom, samo nameće zakone koji pri prekršaju određuju kaznu pojedinca, ali ne obvezatno i sankciju prekršaja. Kao u svakom aspektu društvenog života više se kažnjava čovjek u svojoj sveukupnosti i njegova egzistencija nego njegova djela. Ova razlika mogla bi i biti nezanemariva budući da kažnjavanje djela ionako fizički »dodiruje« osobu. Postaje, međutim, fundamentalna kada se dotičemo ideološke konstrukcije o potrebi kažnjavanja i okrivljavanja samog postojanja i djelovanja ljudskih bića. Organizacija školskih zgrada, a sve češće i mjesta za zabavu, samo su »predjelo« koje društvo nudi da bi ukrotilo duh i um te priviknulo na život u kavezima. U inkubatorima pasivnosti i otuđenja ljudi upijaju i prihvaćaju podvojen i paradoksalnu »ličnost«, koja s jedne strane *živi* u masi, a s druge posjeduje hijerarhijsku ideju o dolasku na vrh te iste mase (ali uvijek kao njen sastavni dio). U biti, nadajući se u pohvale autoriteta ili postajući najbolji u razredu, po mogućnosti tlačeći najgoreg, ali ipak unutar razreda. Važno je da se nikada ne zapitamo da li je pravedno dobivati pohvale s visine bilo koje propovjedaonice, pohvale koje pri tome nisu vezane ni uz koju našu zaslugu ili specifični talent, već za naše *cjelokupno postojanje*: zato što postojimo u zatvoru.

Dovoljno je promatrati bilo koju četvrt izgrađenu u posljednjih pedeset godina da bi shvatili kako vlast poima samu sebe. Dovoljno je naročito pogledati takozvane socijalne kvartove, koš-

nice u koje su sabrani i zatvoreni siromasi, zato što prva stvar na koje nas asociraju su zgrade zatvora. Sve su vlade iznova osuđivale, preventivno, siromahe zbog njihovih uvjeta i potencijalne opasnosti. Uzastopni narodni ustanci, zaneseni snom o boljem životu, protiv arogancije moćnika, naveli su »reakciju« da se opskrbi sredstvima nadzora i kanalizira nezadovoljstvo s ulica. Jedno od tih sredstava bilo je i projektiranje i restrukturiranje urbanih sredina. Mogli bi se dugo zadržati na toj temi, a ipak ne bi uspjeli nabrojati sve izgrađene monstruoznosti, nadasve u drugoj polovici XX stoljeća. Naspram nedavnih nemira u različitim dijelovima svijeta, ipak jedan aspekt metropolskoga čudovišta zaslužuje posebnu pažnju.

Arhitektura periferija predstavlja trijumf alijenacije. Kvartovi su mjesta u koja se masovno uguravaju podčinjeni da bi uginuli u svojoj društvenoj i individualnoj atomizaciji, dok nekretnine od armiranog betona niču posvuda s opsesijom nadzora, po uzoru na one duge hodnike s brojnim rešetkama koje filtriraju pristup potencijalno opasnim osobama na mjesta reprodukcije tržišta i vlasti. Navedenim mehanizmom, kad se izgnanici iz »proleterskoga sna« uzrujaju i stanu udarati po rešetkama, ili pak zapale svoju ćeliju, stražari jednostavnije zaključavaju hodnike, kontroliraju ulaze i izlaze, prije no što zapucaju s opservacijskog tornja. Zato se čitavi sektori metropola nadgledaju telekamerama za video-nadzor (na svakom uglu ulice), komunikacije između stražara postaju permanentne, a informatički uređaji, optički kablovi i bežične mreže (kablovi i antene nalaze se posvuda u zatvorima) omogućavaju vrlo brzu koordinaciju represivnih snaga. Arhitektura zatvora doživjela je kvalitativni skok: u prošlosti su ljudi zatvarani nakon eventualne pobune, danas stalno žive zatvoreni.

U takvom su kontekstu pobune zatvorenika često definirane samim zatvorom, to jest napad se vrši na marginalne dijelove zatvora, a njegova srž ostaje nedodirnut, svodeći zatim mit i obranu zatvora na njegov detalj. Stoga, fraze kao »obrana kvarta«, »moj grad«, »nećemo policiju na našim ulicama« označavaju prisvajanje ideologije zatvora. Kako bi se inače mogao definirati kao »naš«, zatvor koji je izgrađen protiv nas? Četvrti su odraz zatvora na koji smo osuđeni i odnosa koji su nam nametnuti. I kao takvi pripadaju vlasti. A sve ono što pripada vlasti ne smije opstati. Ne želimo time reći da stanovi u kojima živimo treba spaliti (barem ne *odmah*), već da se nadzor može slomiti samo uz napuštanje lažnih pripadnosti koje je stvorila zatvorska ideologija, kako bi realno sprečavali na tisuće čvorova mreže kontrole, budući da nemamo što sačuvati.

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Zatvor u kojem živimo

Naslov originala: *Nella prigione sociale*, »Machete«, br. 5, 11/2009, Italija
S talijanskog prevela: Erika Preden

anarhisticka-biblioteka.net